

**Sb. 20. Tillaga til þingsályktunar [20. mál]**  
um tæknistofnun sjávarútvegsins.

Flm.: Gils Guðmundsson.

Alþingi ályktar að fela ríkisstjórninni að undirbúa löggjöf um tæknistofnun í þágu sjávarútvegsins. Verkefni hennar skulu vera rannsóknir á hagkvæmustu gerðum fiskiskipa, miðað við íslenzkar aðstæður, rannsóknir veiðitækja og veiðarfæra, svo og upplýsingastarfsemi um slík efni. Skal undirbúningi hraðað svo, að hægt verði að leggja frumvarp um þetta mál fyrir næsta reglulegt Alþingi.

**G r e i n a r g e r ð.**

Þingsályktunartillaga, samhljóða þessari, var lögð fram á síðasta Alþingi, en hlaut þá ekki afgreiðslu. Tillögunni fylgdi svo hljóðandi greinargerð:

„Enda þótt sjávarútvegur sé slík meginstoð undir íslenzkum þjóðarbúskap, sem raun ber vitni, skortir enn mjög á, að rannsóknastarfsemi í þágu þessa mikilvæga atvinnuvegar sé nægilega mikil og fjölbætt. Á sviði sjávarútvegsins hafa um alllangt skeið starfað tvær rannsóknarstofnanir. Er þar annars vegar um að ræða fiskideild atvinnudeildar háskólans, hins vegar rannsóknarstofu Fiskifélags Íslands. Á

vegum fiskideildar eru framkvæmdar hafrannsóknir, rannsóknir á göngum og stofnsveiflum íslenzkra sjávardýra, fiskileit á áður kunnum veiðisvæðum og leit nýrra fiskimiða. Rannsóknarstofa Fiskifélagsins fæst hins vegar við rannsóknir á hráefnum og framleiðslu fiskiðnaðarins. Hvort tveggja eru þetta mikilvæg verkefni, og er þess full þörf, að þessum stofnunum báðum verði hið bráðasta tryggð bætt starfsskilyrði og stóraukið fjármagn, svo að þær geti bætt við sig mannafla og tækjum og skilað enn árangursríkara starfi en um getur verið að ræða við óbreyttar aðstæður. En slíkt er þó engan veginn fullnægjandi. Okkur skortir með öllu einhverja hina mikilvægustu stofnun, sem nútíma sjávarútvegur hlýtur að styðjast við, eigi hann að fylgjast með tímanum og hagnýta sér á farsælan hátt þá vélvæðingu og tæknipróun, sem fiskveiðar byggjast á í stöðugt ríkari mæli. Hér er átt við stofnun, sem hefði það verksvið að framkvæma rannsóknir á veiðitækni hvers konar, fylgjast sem bezt með erlendum og innlendum nýjungum á því sviði, hafa frumkvæði um prófun þeirra við íslenzkar aðstæður og veita íslenskum útvegsmönnum og fiskimönnum sem gleggstar upplýsingar um niðurstöður slíkra athugana og rannsókna. Rannsóknir þessar þyrftu að ná til stærða og gerða fiskiskipa, með tilliti til mismunandi veiða, svo og til veiðarfæra hvers konar og veiðiaðferða.

Að því er fiskiskipin sjálf varðar, skortir mjög á, að gerðar hafi verið nauðsynlegar athuganir á hæfni þeirra og hagkvæmni við hinar ýmsu veiðar, sem um getur verið að ræða hér við land. Almenn reynsla síðustu ára er talin hafa sýnt, að 200—250 smálesta skip nái beztum árangri við sildveiðar með herpinót. Hins vegar munu skip af þeirri stærð of dýr í rekstri til að geta horið sig á þorskveiðum með línu og net. Að sjálfsögðu leitast útgerðarmenn við að laga sig eftir því, sem reynsla sjálfra þeirra og annarra kennir þeim. Stundum gerist það þó ekki fyrir en eftir dýrkeyptar tilraunir margra aðila, sem í ýmsum tilfellum hefði mátt spara. En til þess þyrftu að liggja fyrir athuganir og útreikningar á því, hvaða bátastærðir gæfu bezta raun við hinar ýmsu veiðar og með hinum mismunandi veiðarfærum.

Tækni- og rannsóknarstofnun er þó alveg sérstaklega nauðsynleg að því er varðar veiðarfæri hvers konar og hin margvíslegu áhöld og tæki, sem nú þykja sjálfsögð í hverju fiskiskipi. Varla líður nú svo misseri, að ekki komi á markaðinn veiðarfæri úr nýjum gerviefnum eða með nýju sniði. Framleiðendur hafa tekið sölutækni nútímans í þjónustu sína, og hver heldur fast fram sinni vöru. Meðan enginn aðili er hér á landi, sem hefur það sérstaka hlutverk að fylgjast með nýjungum og kanna þær með sérstöku tilliti til aðstæðna við fiskveiðar á Íslandsmiðum, eiga útgerðarmenn oft úr vöndu að ráða og hljóta óhjákvæmilega að gera ýmis mistök, sem kosta stórfé, en hægt hefði verið að komast hjá í mörgum tilfellum, ef til staðar hefði verið rannsóknarstofnun í landinu sjálfu.

Ljóst dæmi um það mikla tjón, sem hlotizt getur af skorti tæknilegra rannsókna og leiðbeininga á þessu sviði, eru hnútalausu herpinæturnar, sem tekið var að flytja hingað inn fyrir rúmu ári. Þessar nætur voru framleiddar í Ítalíu, Noregi og ef til vill víðar. Þær voru lítið eitt ódýrari en aðrar herpinætur. Að sögn framleiðenda og umboðsmanna þeirra höfðu nætur þessar reynzt vel erlendis, jafnvel betur en aðrar tegundir. Nýjung þessi vakti að vonum mikla athygli útgerðarmanna hér. Á skömmum tíma voru keyptar hingað nálægt 30 nætur af þessari gerð. Kaupverð hverrar nótar var um 800 þús. kr. Nú er það skemmst af að segja, að nætur þessar reyndust mjög óhentugar á sildarmiðunum við Ísland, enda er svo komið, að flest eða öll sildveiðiskip, sem urðu fyrir því áfalli að prófa þær, hafa lagt þær til hliðar og fengið sér hnútanætur að nýju. En þessi tilraun hefur kostað útgerðina og þjóðarheildina mikið fé. Er þar ekki aðeins um að ræða verð sjálfra veiðarfæra, heldur einnig aflatjón, sem vafalaust skiptir milljónum, ef ekki tugum milljóna.

Íslenzkir útvegsmenn leggja á það mikið kapp að fylgjast sem bezt með nýjungum í veiðitækni. Hafa þeir varið til þess miklum fjármunum að afla sér sem beztra og fullkomnastra veiðitækja, enda hafa mörg þeirra gefið ágæta raun. En svo lengi

sem hér á landi skortir með öllu tæknistofnun, sem vinnur markvisst að rannsókn-um í þágu sjávarútvegsins, hljóta öðru hvoru að koma fyrir mistök og alvarleg óhöpp af því tagi, sem nefnt hefur verið dæmi um hér að framan. Og þó að útvegsmenn séu yfirleitt fljótir að tileinka sér nýjungar í fiskveiðitækni, einkum að því er sildarútveginn varðar, er við búið, að þeir treysti sér ekki til að prófa alla þá nýbreytni, sem fullkomin óvissa ríkir um, hvornig hér hentar, en gæti þó gefið góða raun. Skorturinn á rannsóknarstofnun á notagildi veiðarfæra hefur því án efa tvenns konar tjón í för með sér. Annars vegar freistast útvegsmenn til, stundum margir í senn, því að samkeppnin er hörð, að kaupa dýru verði handa skipum sínum nýjar tegundir veiðarfæra og fiskileitartækja, sem reynast síðan ekki svo vel sem skyldi. Ef til vill hafa þá mörg fiskiskip verið notuð sem eins konar tilraunadýr, þar sem eitt eða tvö hefðu nægt, og árangur komið fyrr í ljós en ella með rannsókn og undir eftirliti sérfróðra manna. Hins vegar kann útvegurinn að fara algerlega á mis við hin ágætustu veiðarfæri og tæki, vegna þess að einstakir útgerðarmenn treysta sér ekki til að framkvæma þær rannsóknir og þá tilrauna-starfsemi, sem skorið getur úr um gagnsemi þeirra á íslenskum fiskimiðum. Hér þarf sérstök stofnun, sem hefur þetta tiltekna verkefni, að koma til og leysa vandann.

Á undanförnum árum hafa verið flutt inn í landið fiskileitartæki, sem samtals hafa kostað hundruð milljóna króna. Þegar á heildina er litið, blandast engum kunnugum hugur um, að tæki þessi hafa átt geysimikinn þátt í því að gera sildveiðar með herpinót að þjóðhagslega arðsamri atvinnugrein á ný. Hitt vita allir, sem til þekkja, að tæki þessi hafa verið núsíð. Þá er og reynslan sú, að afar miklu máli skiptir, hvornig tekst til um staðsetningu þeirra í skipum. Hefur oft komið fyrir, að óhentug eða skökk staðsetning gerði ágæt tæki nær óvirk. Í þessu efni hafa menn verið að þreifa sig áfram, svo að segja hver í sínu horni, án þess að nein leiðbeining af hálfu opinberra stofnana kæmi til.

Bóndi, sem vill hagnýta sér sérfræðipækkingu og tækni nútímans í starfi sínu, getur snúið sér til tiltekinna stofnana og ráðunauta um hvað eina, er að búrekstri lýtur. Á það jafnt við um búfénað, ræktun, vélakaup og vélanotkun. Þetta þykir og er sjálfsagt. En útgerðarmaður, sem kaupir nýtt fiskiskip fyrir 15 millj. kr. eða meira, og skipstjóri, sem á að stjórna þessu dýra skipi, ásamt þeim tækjum öllum og veiðarfærum, sem því fylgja, þessir menn hafa í harla fá hús að venda um ráðleggingar varðandi val og meðferð tækja sinna. Þeir verða að mestu að treysta á eigið hyggjuvit og athuganir, sem oft er torvelt að öðlast nema að fenginni dýrkeyptri reynslu. Þetta er fráleitt. Hér þarf sérstök stofnun að koma til, stofnun, sem hefur yfir að ráða sérmenntuðu starfslíði, fjármunum og tækjum, svo að hún geti sinnt því yfirgripsmikla verkefni að vera útvegsmönnum og sjómönnum til ráðneytis og leiðbeiningar um tæknileg efni. Slika stofnun hefur okkur Íslendinga skort lengi, en þörfin fyrir hana er þó brýnni nú en nokkru sinni fyrr, eftir að veiðitæknin er orðin mikil og fjölbætt og ný gerviefni, sem notuð eru í margvísleg veiðarfæri, streyma sífellt á markaðinn.

Aðrar fiskveiðipjóðir, sem framarlega standa, hafa fyrir löngu skilið nauðsyn þessarar starfsemi. Hollendingar munu hafa riðið á vaðið. Það var þegar árið 1911, sem útgerðarmannasamtök þar í landi stofnuðu rannsóknarstofu, sem skyldi einkum hafa það verkefni að kanna veiðarfæraefni og veiðarfæri. Árið 1928 hófust skipulagðar rannsóknir Þjóðverja á þessu sviði. Eftir síðari heimsstyrjöldina hafa margar fleiri fiskveiðipjóðir, svo sem Kandamenn, Japanir, Rússar, Indverjar o. fl., siglt í kjölfar Hollendinga og Þjóðverja og hafa nú komið sér upp slíkum rannsóknarstofnunum.

Um veiðarfærarannsóknir á Íslandi kemst Jakob Jakobsson fiskifræðingur svo að orði í tímaritinu Ægi 1. des. s. l.: „Þar eð Íslendingar nota einungis innflutt efni í veiðarfæri, er ljóst, hve mikið verkefni er hér á sviði veiðarfærarannsókna, og gegnir raunar furðu, hve litið hefur verið unnið að þeim til þessa. Rannsóknarstofa Fiskifélags Íslands fékk tæki til prófunar á fínu garni árið 1936 og hefur að sjálf-

sögðu veitt útvegsmönnum þá þjónustu, sem þeir hafa óskað og unnt hefur verið að framkvæma með hinni einu litlu og ófullkomnu vél, sem sú stofnun hefur yfir að ráða. Þá hafa ýmsir aðrir aðilar, t. d. atvinnudeild háskólans og Netaverksmiðja Björns Benediktssonar, veitt mikla hjálp á þessu sviði, en um skipulegar rannsóknir á eiginleikum og notagildi veiðarfæraefna hefur ekki verið að ræða á landi hér. Vansalaust má slíkt ekki við svo búið standa öllu lengur.“

Þess skal að lokum getið, að á Alþingi 1962 var lagt fram stjórnarfrumvarp um rannsóknir í þágu atvinnuveganna. Er það allmikill lagabálkur, saminn af atvinnumálanefnd ríkisins. Hafði nefndin lokið störfum við þetta verkefni í maímánuði 1960 og afhent um það leyti ríkisstjórninni frumvarpið ásamt ýtarlegum athugasemdum og greinargerð. Var málið síðan til meðferðar hjá stjórnarvöldum, unz það var lagt fram á Alþingi tveimur árum síðar. Frumvarpið hlaut ekki afgreiðslu í það sinn og hefur ekki verið lagt fram síðan. Í þessu frumvarpi er gert ráð fyrir tveimur rannsóknarstofnunum í þágu sjávarútvegsins, hafrannsóknadeild, er taka skyldi við verkefnum fiskideildar atvinnudeildar háskólans og nokkrum að auki, og fiskiðnaðardeild, sem hafa átti sama verksvið og rannsóknarstofa Fiskifélagsins hefur nú. Meðal þeirra verkefna, sem hafrannsóknadeild skyldi falið, var að hafa með höndum „tilraunir með ný veiðarfæri og veiðiaðferðir og rannsóknir þar að lútandi“. Er hér um að ræða eitt hið mikilvægasta þeirra rannsóknarefna, sem í þessari þingsályktunartillögu er lagt til að heyri undir tæknistofnun sjávarútvegsins. Nú er sýnt, að dráttur ætlar að verða á því, að sett sé heildarlöggjöf um rannsóknir í þágu atvinnuveganna. En þó að það verði gert bráðlega, svo sem mjög er aðkallandi, er flm. þessarar þingsályktunartillögu eindregið þeirrar skoðunar, að tæknilegar rannsóknir á fiskiskipum, veiðarfærum og fiskileitartækjum eigi að fela sjálfstæðri stofnun, sem verði að rísa á fót sem allra fyrst. Löggjöf um tæknistofnun sjávarútvegsins þarf að setja þegar á næsta Alþingi. Á því leikur enginn vafi, að slík stofnun gæti gert hvort tveggja: sparað útveginum og þar með þjóðarheildinni mikla fjármuni og aukið framleiðslugetu fiskiflotans verulega, jafnvel svo að velta kynni á tugum milljóna ár hvert. Þegar sett verður heildarlöggjöf um rannsóknir í þágu íslenskra atvinnuvega, hvort sem þess verður skammt eða langt að bíða, mundu lagaákvæði um tæknistofnunina falla inn í hana. Yrðu rannsóknarstofnanir sjávarútvegsins þá þrjár: hafrannsóknastofnun, rannsóknastofnun fiskiðnaðarins og tæknistofnun útvegsins. Þær hefðu að sjálfstöðu ýmsa samvinnu sín í milli, en væru þó ekki um of háðar hver annarri, enda hefði hver sitt tiltekna verksvið.“